

протоієрей Роман МАЛАНЯК

Методи впливу та контролю свідомості у псевдохристиянських конфесіях

Ключові слова: *церква, віра, апостоли, свідомість, псевдохристиянські конфесії, контроль, свідомість.*

*«Остерігайтеся лжепророків,
які приходять до вас в одежі овечій,
а всередині – вовки хижі.
По плодах їхніх пізнаєте їх»
(Мф. 7: 15 – 16).*

Із самого початку історії християнства Церква зіштовхнулася з проблемою сектантських рухів. Уже в апостольські часи з'являються лжевчителі, що трактують вчення Христа особливим чином, відмінним від апостольської традиції. Ця боротьба згодом міняє лише форму, але у своїй суті залишається тією ж. Господь, знаючи про те, що проти Церкви постійно буде вестися духовна боротьба, попереджав як про саму боротьбу, так і про особливий її характер: «І багато лжепророків з'явиться і багатьох спокусять» (Мф. 24: 11); «Остерігайтеся лжепророків, які приходять до вас в одежі овечій, а всередині – вовки хижі. По плодах їхніх пізнаєте їх» (Мф. 7: 15 – 16).

Вже апостоли мали можливість переконатися у виконанні пророцтв Спасителя; спонукувані Святим Духом, вони також попереджали християн: «Були лжепророки серед людей, як і у вас будуть лжевчителі, які внесуть згубні ересі...» (2 Пет. 2: 1).

Сам Господь визначив ставлення до псевдовчень, цього ж ставлення дотримувалися апостоли. Надалі християни також піклувалися про чистоту свого вчення. Церква неодноразово скликала собори, які повинні були розглянути ересь, що поширилася, і винести своє судження про неї. В. Лосський виразив цю думку в такий спосіб: «Вся складна боротьба за догмати, котру протягом сторіч вела Церкву, представляється нам, якщо подивитися на неї із чисто духовної точки зору, насамперед безустанною турботою Церкви в кожній історичній епосі забезпечу-

вати християнам можливість досягнення повноти містичного з'єднання з Богом». [5. с. 75].

Вже через деякий час, коли ставали відомими різноманітні наслідки такого «вірування», почалися і розмови про деструктивний вплив сект і псевдорелігійних організацій на людей. Дійсно, інколи наслідки перебування в сектах були надзвичайно жахливими. Це і отримання тяжких психічних захворювань, втрата майна і родини, тяжкі кримінальні злочини, зокрема, вбивства, а інколи, і втрата власного життя.

Однією з головних цілей будь-якої секти є залучення до своїх лав молоді. Керівництво цих організацій добре розуміє, що молодь – це майбутнє, це розвиток і можливість отримання не просто нових adeptів, а нових проповідників і агітаторів.

Загалом деструктивні секти і культу характеризуються як релігійні, або псевдорелігійні організації. Вони підпорядковані одній особі, або групі осіб і мають на меті повне підпорядкування собі adeptів, контроль над їхньою свідомістю, а також незаконне заволодіння майном або коштами, використання всього вказаного у своїх особистих цілях.

Соціологи і релігієзнавці визначають термін «секта» як таку групу осіб, що складається з відносно невеликої кількості членів, яка повстала через відокремлення із материнської Церкви, або, як наслідок, протесту супроти вже існуючої доктрини чи культу. Характеризується секта сильною ізоляцією від зовнішнього середовища, авторитарним керівництвом, фанатизмом.

Офіційно існують чимало ознак, які відрізняють секти від інших релігійних і нерелігійних організацій, і інколи, навіть, досвідченим людям важко визначитися чи є та чи інша організація сектою. Хоч численні культу і секти мають свій «індивідуальний профіль», між ними у віровизнавчому відношенні є чимало спільних рис. Вони мають якийсь невиразний, дуже розмитий, але у чомусь спільний «Символ віри», певні доктрини, які формують їхні віровчення. [3. с. 125].

Насамперед – віра у власного пророка, тобто в духовного вожда, засновника культу або секти. Угруповання ці об'єднуються навколо якогось новоявленого «пророка», який розкриває перед групою людей «видіння майбутнього» і каже, як треба поводитися його прихильникам, щоб найкраще зустріти це майбутнє, опанувати становище і спастися. «Месія» дає норми поведінки, в основі яких лежать безоглядна відданість йому, відділення від решти суспільства, повне підпорядкування його вказівкам і вербування нових прихильників.

Сьогодні в Україні представлені майже всі відомі в світі «нові релігії». Всі вони успадкували ті риси, які характерні для модернових релігій взагалі в будь-якій країні. Проте, українським «новим релігіям» притаманні й певні специфічні ознаки. А саме те, що поява їх збіглася з періодом релігійного відродження. За даними Державного комітету України у справах релігії, станом на 2004 рік в Україні офіційно зареєстровано 1582 організації неорухів, 50 напрямків, з яких 1112 – харизматичні громади.

Недостатня духовна освіченість, відкритість і довірливість разом з пошуком сенсу життя і свого місця в цьому житті призводять до легкого сприйняття спотворених істин сектантських вчень молоддю. В свою чергу вплив цих вчень і самих організацій має деструктивну, руйнуючу дію на молоду психіку і сприйняття реального світу. Тож перебування в тій чи іншій секті може позначитися на подальшому розвитку і становленню молодої людини або навіть і дитини, залишити свій деструктивний слід на все життя.

Процес втягування нових adeptів до секти має ретельно розроблену стратегію, яка має на меті залучення і утримання adeptів.

Все в цих організаціях спрямоване на те, щоб швидко і міцно злити дорослу людину, підлітка чи дитину із сектою, знищити її свідомість та розвинути комплекс гострої інфантилізації. За таких умов adeptи культової групи стають повністю залежними від свого «вчителя» і здатні перетворитися на небезпечних фанатиків.

Полишити тоталітарні неокульту нерідко заважає страх. Страх молодої людини перед самотністю після тривалого перебування у громаді, де вона не могла на самоті залишитися зі своїми думками. Страх перед самостійним життям, котре здається неможливим після обмеженого світу релігійної громади. Страх перед переслідуванням, а в деяких випадках і фізичною розправою, на що здатні «брати та сестри», які так захоплено закликають до «загальної любові».

Отже, до основних деструктивних ознак культового устрою неокульту тоталітарної спрямованості можна віднести: групову або індивідуальну ізоляцію, що призводить молодих adeptів до усвідомлення власної групової надзвичайності, наявність директивного лідера, який орієнтує групу за вигідним для себе напрямом у прийнятті колективного рішення, однорідність (гомогенність) групи, що має розвиток внаслідок недопущення (часто лідером) існування різних думок або цінностей.

Внаслідок постійної психологічної обробки з боку лідерів у тоталітарних культурах відбувається трансформація групової свідомості її членів і виникають певні моделі групового мислення.

Програмування молодих adeptів на конкретну поведінку дозволяє нерідко досягти ефекту так званого «зомбування», яке передбачає повний контроль за свідомістю та надає можливості маніпулювання поведінкою adeptа. «Зомбування» передбачає форсовану обробку підсвідомості людини, завдяки якій вона втрачає контакт із своїм минулим і програмується на неусвідомлюване підпорядкування наказам свого духовного лідера.

Якщо вже так сталося, що дитина чи підліток таки потрапили під вплив секти (культу), то як показує практика, буде дуже важко, а в деяких випадках майже неможливо, її звідти витягнути. Тут починається важка праця батьків і оточуючих для того, щоб повернути таких до суспільства. У випадку, коли до секти потрапляє підліток, розмову з ним треба вести не як з дитиною, а як з дорослою і думаючою людиною, що здатна самостійно мислити, робити висновки і приймати рішення.

Існує дві методики ведення діалогу із сектантами. Перша – конфронтаційна, друга – побудована у формі конструктивного діалогу. Перша прийнятна в тих випадках, коли видно, що існує реальна небезпека залучення людини в секту. Її суть полягає в повідомленні об'єктивної інформації про історію і практику секти. Ціль – сформувати реалістичне ставлення до даного сектантського руху, надати людині можливість свідомого вибору між продовженням спілкування в секті або відмовою від нього. Ціль другої методики – викликати сектанта на діалог і змусити його задуматися над змістом ідей, що проповідуються. Кожна секта має власну історію, віровчення, свої особливості. В будь-якому разі існують загальні принципи конструктивного діалогу із сектантами, якими можна скористатися фактично в кожній ситуації.

Виводити сектанта краще на початку процесу його обробки вербувальником. Якщо людина вже прийняла доктрину секти, як свою систему життєвих цінностей, то в неї наступає, період, що може тривати кілька років. Цей період характеризується тим, що секта приділяє підвищену увагу своєму новому члену. У цей час варто бути вкрай обережним, критикуючи організацію, іноді цього краще взагалі не робити. Іноколи краще почекати того часу, коли в секті «охолонуть» до тепер уже дійсного члена організації, а ці охолодженні відносини приведуть до першого розчарування adeptа [З. с. 93].

Не слід допускати розриву відносин із сектантом. Для цього потрібно якнайбільше довідатися про методи контролю свідомості, застосовуваних даною сектою. Якщо в секту потрапила дитина, то не потрібно висувати їй ніяких ультиматумів, тому що іноді до розриву відносин між перетвореними і їхніми батьками

приводить саме невміння стриматися у виниклій екстремальній ситуації. Поки є зв'язок з людиною, на неї можливо вплинути. Якщо його порвати, то тим самим тільки збільшиться проблема.

Передумови для дезадаптації криються в самій системі культових новоутворень. Здійснюючи в значній мірі контроль над поведінкою, мисленням і емоціями своїх членів, нещадно експлуатуючи особу, маніпулюючи свідомістю adeptів, проводячи політику жорсткого контролю, секти позбавляють людину індивідуальних особливостей. Це у свою чергу приводить до моделей колективного реагування на те, що оточує з втратою критичності до пропонованих сектою духовних сурогатів. Адепт поступово позбавляється самодіяльності, і його життєдіяльність зрощується з життям культового новоутворення, приводячи при розриві з сектою до різкої дезадаптації. Тут потрібно сказати про виникаючий парадоксальний ефект: поки людина знаходиться в середині секти, її психіка пошкоджена (це неспростовно доводять результати обстеження колишніх членів сект), але при звільненні людини від опіки культової новоосвіти ми часто зустрічаємося з новими проблемами психічного здоров'я, які були закладені під час перебування адепта в секті на зразок стислої пружини. Проте, звичайно ж, знають лідери культових новоутворень і спекують на цьому, загрожуючи adeptам наслідками виходу з секти.

Проблема реабілітація осіб, що потрапили під вплив тоталітарних релігійних сект, є актуальною не тільки для України, але й ряду Західних країн, Японії й Південної Кореї, де вона виявилася дещо раніше. У цих країнах існують спеціальні реабілітаційні центри, проводяться міжрегіональні та міжнародні семінари по обміну досвідом. Ця проблема є дуже актуальною в наш час, зважаючи на бурний розвиток нових культів і сект і на малий супротив їх розвитку, оскільки питанням протистояння їх поширенню майже ніхто не займається. Недостатня просвітницька робота, відсутність інформації про новоутворення, їх структуру, цілі і вплив на людину призводять до всебільшої втрати людських душ.

-
1. Біблія. Книги Священного Писання Старого та Нового Завіту в українському перекладі з паралельними місцями та додатками. – К. : Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2007.
 2. Докаш В. І., Лешан В. Ю. Загальне релігієзнавство: Навчальний посібник. – Чернівці, 2005.
 3. Кислюк К. В., Кучер О. М. Релігієзнавство: Навчальний посібник. – Київ, 2004.
 4. Черній А. М. Релігієзнавство: Посібник. – Київ, 2003.
 5. Лосский В. Н. Очерк мистического богословия Восточной Церкви. М., СЭИ, 1991. С. 10.
 6. Єленський В. Релігія, демократизація та суспільний розвиток у посткомуністичному світі // Матеріали Міжнародної конференції «Релігія і суспільство в Україні: фактори змін. – К., – 1998. – С. 31-46.
 7. Дворкін А. Сектоведение. – Нижний Новгород, 2007.